

УДК 37:332.14/339.92

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-3(19)-240-247

Альона Ревко

**СТРАТЕГИ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ**

Алена Ревко

**СТРАТЕГИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПОНЕНТЫ
СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ
ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ**

Alona Revko

**STRATEGIES FOR DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL COMPONENT
OF THE SOCIAL INFRASTRUCTURE IN REGION IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES**

Стаття присвячена дослідженню освітньої компоненти соціальної інфраструктури регіону як детермінанти формування соціогуманітарного простору та всебічного розвитку людини. Встановлено, що реалізація прав громадян регіонів України на освіту вимагає постійного розвитку освітньої інфраструктури та організації освітньо-професійного консультування молоді. Визначено, що головною метою освітньо-професійного консультування молоді є допомога здобувачам освіти в прийнятті рішень, пов'язаних із вибором напрямку освіти та професії, а також у плануванні кар'єри. Розглянуто успішний європейський досвід розвитку освітньо-професійного консультування молоді. Обґрунтовано, що стратегією розвитку освітньої інфраструктури соціогуманітарного простору Чернігівського регіону є створення профорієнтаційного центру для молоді, метою діяльності якого є розвиток особливих здібностей молоді. Доведено, що нині надважливим є освітня підтримка соціального підприємництва та формування підприємницьких навичок у молоді.

Ключові слова: соціальна інфраструктура регіону; соціогуманітарний простір регіону; освітня інфраструктура; освітньо-професійне консультування; соціальне підприємництво.

Рис.: 1. Бібл.: 8.

Статья посвящена исследованию образовательной компоненты социальной инфраструктуры региона как детерминанты формирования социо-гуманитарного пространства и всестороннего развития человека. Установлено, что реализация прав граждан регионов Украины на образование требует постоянного развития образовательной инфраструктуры и организации образовательно-профессионального консультирования молодежи. Определено, что главной целью образовательно-профессионального консультирования молодежи является помощь в принятии решений, связанных с выбором направления образования и профессии, а также в планировании карьеры. Рассмотрен успешный европейский опыт развития образовательно-профессионального консультирования молодежи. Обосновано, что стратегией развития образовательной инфраструктуры социо-гуманитарного пространства Черниговского региона является создание профориентационного центра для молодежи, целью деятельности которого является развитие особых способностей молодежи. Доказано, что в настоящее время важным является образовательная поддержка социального предпринимательства и формирование предпринимательских навыков у молодежи.

Ключевые слова: социальная инфраструктура региона; социо-гуманитарное пространство региона; образовательная инфраструктура; образовательно-профессиональное консультирование; социальное предпринимательство.

Рис.: 1. Библ.: 8.

The article is devoted to the study of the educational component of the social infrastructure of the region as determinants of the formation of the socio-humanitarian space and the comprehensive development of human. It is established that the realization of the rights of citizens of Ukrainian regions to education requires the continuous development of educational infrastructure and the organization of educational and professional counseling for young people. It is determined that the main goal of educational and professional counseling for youth is to help in making decisions related to the choice of the direction of education and profession, as well as in career planning. Successful European experience in the development of educational and professional counseling for young people is considered. It is proved that the development strategy of the educational infrastructure of the socio-humanitarian space of the Chernihiv region is the creation of a career guidance center for youth, the purpose of which is to develop special abilities of youth. It is proved that at present, educational support for social entrepreneurship and the formation of entrepreneurial skills among young people is important.

Keywords: social infrastructure of the region; socio-humanitarian space of the region; educational infrastructure; educational and professional counselling; social entrepreneurship.

Fig.: 1. References: 8.

JEL Classification: I20; J24; O15; R1

Постановка проблеми. Освітня компонента соціальної інфраструктури є важливою детермінантою формування соціогуманітарного простору регіону, що впливає на всебічний розвиток людини як особистості, її талантів, інтелектуальних і творчих здібностей, а також формування цінностей, необхідних для успішної самореалізації компетентностей. Серед актуальних проблем розвитку інклюзивного регіонального простору є відсутність рівного доступу до якісних освітніх послуг та всебічного розвитку мешканців регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування та розвитку освітньої інфраструктури соціогуманітарного простору регіону присвячено праці вітчизняних і закордонних науковців М. Бутка, Р. Броля, В. Куценко, Л. Купця, Т. Пепи, І. Прокопа, Л. Чернюк та інших.

Мета статті. Головною метою цієї публікації є дослідження освітньо-професійного консультування молоді в системі освітньої компоненти соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору регіону та визначення стратегії розвитку в контексті євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. В євроінтеграційних умовах детермінантами впливу освітньої компоненти соціальної інфраструктури на формування людського потенціалу та успішної його капіталізації є підготовка інноваційно активного та креативного покоління фахівців, формування та розвиток у молоді професійних компетенцій, пов'язаних із креативністю, підприємливістю та лідерством, підвищення рівня відповідності освітніх послуг запитам ринку праці, активізація участі територіальних громад у розвитку освіти, заохочення населення до самоосвіти й навчання протягом життя.

Треба зазначити, що в освітній інфраструктурі створюються продукти та надаються послуги, які мають визначену споживчу вартість. Крім того, результати діяльності освітньої компоненти соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору регіону впливають на підвищення рівня освіченості населення та кваліфікації працівників, а також покращення добробуту суспільства [1].

Крім того, рівень задоволення потреб мешканців регіону через систему освітньої інфраструктури залежить від можливості використання освітніх інституцій і якості послуг, які вони надають, а також від рівня кваліфікації персоналу [2, с. 35].

Реалізація прав громадян регіонів України на освіту вимагає постійного розвитку соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору у сфері освіти на всіх рівнях та організації освітньо-професійного консультування молоді.

Варто зауважити, що освітньо-професійне консультування є процесом, що має розпочинатися під час навчання у школі. Чим раніше й частіше у здобувачів освіти з'явиться можливість планувати своє майбутнє, тим більше шансів на те, що вони усвідомлено та відповідально оберуть напрямок професійної самореалізації. Профорієнтація молоді має полягати в наданні освітньо-професійних консультацій, з метою допомогти здобувачам освіти в прийнятті рішень, пов'язаних із вибором напряму освіти та професії, а також плануванням кар'єри.

Успішним прикладом європейської практики розвитку освітньо-професійного консультування молоді є створення у 1998 році з ініціативи міської ради м. Познань, Польща професійно-консультаційного центру для молоді в межах проекту Європейського Союзу під назвою Ecos-Ouverture Youthemploy. Діяльність Центру була спрямована на протидію безробіттю серед випускників середніх шкіл м. Познань. Проект було реалізовано спільно з партнерами м. Дублін (Ірландія) та м. Брайтон і Хоув (Великобританія) за рахунок структурних фондів Європейського Союзу. Успішна реалізація зазначеного проекту стала підставою для органів повітового самоврядування продовжити діяльність Центру за рахунок коштів міста. Так, 16 липня 2002 року рішенням Познань-

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

ської міської ради було створено міську бюджетну організацію Професійно-консультаційний центр для молоді, який діє у сфері соціальної політики та реалізовує завдання з професійного консультування та кар'єрного розвитку, а також формування та розвитку підприємницьких здібностей серед молоді. Крім коштів міста Познань, Центр використовує у своїй діяльності кошти Європейського Союзу, шляхом реалізації європейського проєкту Інтегровані територіальні інвестиції Європейського соціального фонду (ЄСФ) та проєкту Еразмус+.

Професійно-консультаційний центр для молоді надає підтримку учням Познанських шкіл у визначенні та плануванні напрямів індивідуального розвитку, шляхом проведення тренінгів, інформаційних семінарів та індивідуальних консультацій для здобувачів освіти та їхніх батьків, а також методичних консультацій для фахівців із професійного консультування та вчителів. Усі послуги Центр надає на безкоштовній основі.

У листопаді 2013 року у структурі Професійно-консультаційного центру було створено Обсерваторію економіки та ринку праці Познанської агломерації. Головною метою діяльності Обсерваторії є моніторинг та прогнозування потреб ринку праці Познанської агломерації з урахуванням змін, що відбуваються на світовій економічній арені. Крім того, діяльність Обсерваторії підтримується Програмною радою, що діє на рівні міста Познань та до складу якої входять підприємці, науковці, директори шкіл та представники органів місцевого самоврядування. Рада відіграє консультативну роль і розробляє стратегію досліджень та аналізу спільно з Обсерваторією.

Обсерваторія економіки та ринку праці Познанської агломерації виконує такі завдання:

- досліджує кадрові потреби підприємців м. Познань та освітньо-професійні плани учнів шкіл м. Познань;

- збирає, обробляє та поширює достовірну інформацію щодо поточних та прогнозованих тенденцій на ринку праці, кадрових потреб підприємців та пропозиції у сфері освіти для молоді, роботодавців та інвесторів;

- започатковує співпрацю між інституціями, відповідальними за освітню політику в регіоні, включаючи публічні та приватні освітні та наукові установи, а також підприємства задля створення оптимальної моделі публічно-приватного партнерства між закладами середньої та вищої освіти, а також суб'єктами економічної діяльності [3, с. 88–91].

Слід зазначити, що статутні завдання Центру реалізуються командою консультантів із освітнього та професійного напрямів, а також аналітиками економіки та ринку праці, що є посадовими особами органів місцевого самоврядування. Структуру Центру представлено на рис. 1.

До посадових обов'язків працівників Центру, крім проведення освітньо-професійного консультування, тренінгів та семінарських занять у школах, віднесено розробку стратегічних документів для Познанських шкіл, а також підготовку інформаційних матеріалів та навчально-методичних посібників для учнів, їхніх батьків та вчителів.

Під час розробки стратегічних документів (Познанська програма внутрішньошкільної системи освітньо-професійного консультування для гімназій, Стандарти профорієнтації в гімназіях м. Познань, Посібник для технікумів у галузі професійного консультування та планування кар'єри) працівники Професійно-консультаційного центру для молоді м. Познань залучають зовнішніх експертів, а саме: директорів шкіл, педагогічних працівників, інспекторів департаменту освіти м. Познань.

Згідно з реформою системи освіти Республіки Польща та ліквідацією гімназій, з 1 вересня 2019 року відділ консультацій для учнів початкової школи професійно-консультаційного центру для молоді м. Познань здійснює освітньо-професійне консультування школярів до VIII класу.

Рис. 1. Структура Професійно-консультаційного центру для молоді м. Познань (Польща)

Джерело: розроблено автором.

Треба зауважити, що під час реалізації статутних завдань Центр активно співпрацює із закладами вищої освіти м. Познань, шляхом реалізації спільних проєктів, наукових конференцій, організації навчальних візитів, практик та стажувань для здобувачів освіти. До того ж працівники Професійно-консультаційного центру для молоді м. Познань беруть участь у розробці навчальних програм в університетах.

Протягом 2018 року працівниками Центру було проведено:

- 295 професійно-наукових консультацій для учнів VIII класів та учнів гімназій (включаючи 61 учня з особливими потребами);
- 167 інформаційних консультацій для учнів VIII класів та III класів гімназії;
- 159 інформаційних семінарів для VII класів, II та III класів гімназії, в яких взяло участь 1428 учнів;
- 262 професійно-наукові консультації для старшокласників;
- 150 інформаційних консультацій для старшокласників;
- 209 інформаційних семінарів для 2375 учнів професійно-технічних навчальних закладів;
- 20 тренінгів для 133 учнів професійно-технічних навчальних закладів;
- 13 методичних консультацій для вчителів початкової та старшої школи.

Загалом, у 2018 році послугами Центру з професійного консультування під час групових та індивідуальних заходів скористалося 3754 учнів середньої та початкової школи.

Важливо зазначити, що в умовах сьогодення одним із надважливих напрямів діяльності Професійно-консультаційного центру для молоді м. Познань є формування та розвиток підприємницьких навичок у молоді м. Познань. Зокрема, починаючи з 2010 року працівники Центру – з огляду на поширення безробіття серед молодих людей, які тільки виходять на ринок праці – у співпраці з членами Асоціації консультантів з питань кар'єри Великопольського регіону Польщі розширили перелік своїх завдань напрямом підтримки молодіжного підприємництва. Відповідно до цього, Центром було організовано та реалізовано проєкт «GPS підприємливого учня», метою якого було формування у старшокласників м. Познань знань з економіки та підприємницької діяльності, навчити молодь самостійного досліджувати зміни на ринку праці та знаходити перше місце праці. Крім того, Центром було розроблено навчальну програму з підприємництва для

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

учнів старших класів. Метою навчального курсу є формування у учнів знань у галузі економіки та підприємницької діяльності, удосконалення їхніх підприємницьких навичок. Навчальний курс включає чотири лекції з основ підприємництва та семінарів на тему: «Як бути підприємцем?» та Оксфордські дебати. Зазначений проєкт було реалізовано в межах отриманого гранту від Національного банку Польщі, який співфінансує проєкти в галузі економічної освіти.

Слід зазначити, що для розвитку підприємницьких навичок у старшокласників познанських шкіл Професійно-консультаційний центр для молоді м. Познань організовує та проводить стратегічні ігри в межах святкування Всесвітнього тижня підприємництва у співпраці з InQbator Познанського науково-технологічного парку. Цей захід проводиться за фінансової підтримки міста Познань у межах Річної програми співпраці міста з громадськими організаціями, Департаментом освіти м. Познань та програмою Еразмус+ [3, с. 90].

Схожі центри також створено і в інших містах Польщі: м. Варшаві (Центр розвитку професійного консультування, який було створено у 2013 р.), м. Кракові (Краківська школа професійного консультування, яку було створено у 2012 р.), м. Лодзі (Центр професійного консультування, який було створено у 2012 р.) тощо.

З огляду на європейський досвід, стратегом розвитку освітньої компоненти соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору Чернігівського регіону, на нашу думку, є створення профорієнтаційного центру для молоді. Головною метою діяльності Центру має бути пошук спільного між освітніми та професійними інтересами молоді, розвиток їхніх особливих здібностей із використанням індивідуального підходу. Варто зауважити, що освітньо-професійне консультування повинно не тільки допомагати молоді у виборі професії, а і, що найголовніше, допомогти побудувати професійну кар'єру в довгостроковій перспективі, враховуючи нестабільну ситуацію на ринку праці та велику ймовірність необхідності повторної перекваліфікації у XXI столітті.

До головних завдань Центру слід віднести:

- дослідження інтересів, здібностей, власних можливостей та ресурсів здобувачів освіти;
- формування у молоді навичок самооцінки та прийняття рішень;
- допомога у визначенні та плануванні індивідуальних шляхів кар'єрного розвитку молоді;
- організація зустрічей молоді з представниками різних професій;
- надання інформації про професії та можливості працевлаштування на локальному, національному та міжнародному ринку праці;
- підготовка батьків до ефективної підтримки дітей у прийнятті освітніх та професійних рішень;
- розвиток локального партнерства, шляхом організації співпраці між органами місцевого самоврядування, закладами вищої освіти, установами ринку праці та роботодавцями, а також інститутами громадянського суспільства щодо розвитку професійного консультування молоді;
- створення умов для формування підприємницьких компетенцій у молоді, шляхом використання активних форм навчання, що формують компетенції із соціального підприємництва.

Важливим структурним елементом Центру професійної орієнтації молоді м. Чернігова має бути дослідно-аналітичний відділ, метою діяльності якого буде моніторинг та прогнозування потреб локального ринку праці, а також систематичне діагностування потреб здобувачів освіти та їхніх батьків у освітньо-професійному консультуванні, оскільки першими консультантами з вибору освітньо-професійного напрямку є батьки здобувачів освіти. Доречним є діагностувати також і потреб батьків у консультуванні, щоб дізнатися, яку інформацію вони потребують для ефективної підтримки дітей у плануванні їхньої освітньої та професійної кар'єри.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

У своїй діяльності Центр може використовувати такі методи, як:

- консультування батьків (бесіди, анкетування);
- анкетування здобувачів освіти;
- дослідження потреб здобувачів освіти, шляхом проведення мозкового штурму;
- анкетування роботодавців;
- консультування випускників шкіл (бесіди, анкетування);
- дослідження публікацій з освітньо-професійного консультування.

Варто зазначити, що діагностування потреб здобувачів освіти є важливим напрямом діяльності професійної орієнтації молоді м. Чернігова, оскільки його результати дадуть змогу зрозуміти, що здобувачі освіти знають про планування освітньої та професійної кар'єри, яку підтримку вони очікують та які форми консультування найбільш цікаві для них.

Крім того, ефективну діяльність Центру буде забезпечувати активна співпраця з Управлінням освіти і науки облдержадміністрації, Бізнес-інноваційним центром Чернігівського національного технологічного університету, закладами середньої та вищої освіти, центрами зайнятості, Торгово-промисловою палатою та підприємцями, а також інститутами громадянського суспільства.

Ефективне освітньо-професійне консультування, на наш погляд, протидіє соціальній відчуженості молоді, дозволяє визначати свої вміння, компетенції та інтереси, допомагає у прийнятті правильних професійних та освітніх рішень, а також підвищує почуття вартості.

В умовах сьогодення неабиякої актуальності набуває розвиток соціального підприємництва, що допомагає вирішити проблеми професійної активізації безробітних, запобігає соціальній відчуженості та вирівнює життєві, освітні та економічні можливості населення певного регіону. Так, Європейський Союз сприяє розвитку соціального підприємництва та соціальних кооперативів, а також переглядає свою політику відносно освіти, зайнятості та соціальної інтеграції в напрямку економіки, заснованої на знаннях [4].

Варто зазначити, що соціальне підприємництво сприяє розвитку двох із восьми компетенцій, визнаних Європейською Комісією важливими в процесі функціонування економіки, що ґрунтується на знаннях. До них включено соціальні та громадянські компетенції: здатність конструктивно та ефективно брати участь у суспільному та трудовому житті, а також здатність демократичної та активної партисипації в процесах розвитку суспільства [5]. Слід зауважити, що соціальне підприємництво вчить емпатії та чутливості до інших людей. Це компетенції, які слід формувати не тільки у школі, але і впродовж усього життя. Отже, соціальне підприємництво та освіта – це дві надважливі сфери, які необхідно вдосконалювати для якісного розвитку людського потенціалу, необхідного для побудови суспільства майбутнього [6, с. 13].

Протягом останніх років у Європі освітня підтримка соціального підприємництва розвивається динамічно. Освіта потребує соціального підприємництва так само, як соціальне підприємництво потребує освіти [7, с. 35].

Крім того, концепт розвитку соціального підприємництва закладено в Стратегії Європа 2020, що включає три взаємопов'язані пріоритети:

- інтелектуальний розвиток: розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях;
- сталий розвиток: розвиток екологічної та конкурентоспроможної економіки, яка базується на ефективному використанні ресурсів;
- інклюзивний розвиток: розвиток економіки з високим рівнем зайнятості, що забезпечує соціальне залучення та територіальну згуртованість [8, с. 7].

Європейська практика переконливо свідчить, що на рівень розвитку соціального підприємництва та соціальної економіки загалом впливають культурні переконання, що існують у певній громаді, які вказують на бажані цілі та цінності, а також на суспільно прийнятий спосіб їх досягнення.

Висновки і пропозиції. Отже, діяльність системи освітньо-професійного консультування молоді створює оптимальні можливості для розвитку регіону, населення якого є найціннішим капіталом. Слід зауважити, що найкращими інвестиціями є інвестиції в людину, а найефективнішими – у дітей та молодь.

Варто зазначити, що впровадження реформи децентралізації практично наближає Україну до стандартів європейського простору, оскільки її реалізація та, як наслідок, підвищення дієвості органів виконавчої влади та місцевого самоврядування є базисом реалізації ефективної регіональної політики в країнах ЄС та інших розвинених державах світу.

Список використаних джерел

1. Ревко А. М. Модернізаційні аспекти фінансування освітньої підсистеми соціальної інфраструктури регіону. *Фінансові дослідження*. 2018. № 2 (5). URL: <https://fr.stu.cn.ua/tmppdf/120.pdf>.
2. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальна інфраструктура як каталізатор модернізації соціо-гуманітарного простору регіонів України. *Регіональна економіка*. 2017. № 4 (86). С. 28-37.
3. Doradztwo edukacyjno-zawodowe. Przykładowe rozwiązania. Praca zbiorowa pod redakcją Agnieszki Pfeiffer. Warszawa: Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej. 2014. 130 s.
4. Grewiński M., 2012, Gospodarka społeczna w UE i w Polsce – między przedsiębiorczością społeczną i CSR, *Przedsiębiorczość – stan i perspektywy*, WSP TWP, Warszawa. URL: <http://mirek.grewinski.pl/wp-content/uploads/2013/11/gospodarkaspoleczna-w-ue-i-w-polsce-miedzy-przedsiębiorczoscia-spoeczna-i-csr.pdf>.
5. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>.
6. Revko A. Education as a Determinant for Social Entrepreneurship Development in the European Region. *Sustainable Economic: Basis, Determinants, Tendencies, Marks*: collective monograph. Poznan, 2019. P. 13-21.
7. Daniela Bednáriková & Petra Francová. Study of the Infrastructure of the Social Economy in the Czech Republic. Prague, 2011. 60 p.
8. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 03.03.2010. 37 p. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

References

1. Revko, A. M. (2018). Modernizatsiini aspekty finansuvannia osvithnoi pidsystemy sotsialnoi infrastruktury rehionu. [Modernization aspects of financing of educational subsystem of social infrastructure of the region]. *Finansovi doslidzhennia – Financial researches*, 2(5). Retrieved from <https://fr.stu.cn.ua/tmppdf/120.pdf>.
2. Butko, M. P., Revko, A. M. (2017). Sotsialna infrastruktura yak katalizator modernizatsii sotsiohumanitarnoho prostoru rehioniv Ukrainy [Social infrastructure as a catalyst for the modernization of the socio-humanitarian space of Ukraine's regions]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 4 (86), 28-37 [in Ukrainian].
3. *Doradztwo edukacyjno-zawodowe. Przykładowe rozwiązania [Educational and vocational counseling. Examples of solutions]*. (2014). Praca zbiorowa pod redakcją Agnieszki Pfeiffer. Warszawa: Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej [in Poland].
4. Grewiński, M. (2012). Gospodarka społeczna w UE i w Polsce – między przedsiębiorczością społeczną i CSR. [Social economy in the EU and in Poland - between social entrepreneurship and CSR]. *Przedsiębiorczość – stan i perspektywy*, WSP TWP, Warszawa. Retrieved from <http://mirek.grewinski.pl/wp-content/uploads/2013/11/gospodarkaspoleczna-w-ue-i-w-polsce-miedzy-przedsiębiorczoscia-spoeczna-i-csr.pdf>.
5. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>.

6. Revko, A. (2019). Education as a Determinant for Social Entrepreneurship Development in the European Region. *Sustainable Economic: Basis, Determinants, Tendencies, Marks*: collective monograph (pp. 13-21). Poznan [in English].

7. Daniela Bednářiková & Petra Francová. (2011). Study of the Infrastructure of the Social Economy in the Czech Republic. Prague.

8. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 03.03.2010. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

Ревко Альона Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Ревко Алена Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры социальной работы, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Revko Alona – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: alohaha19@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7888-3657>

ResearcherID: J-1377-2016